

10. Державний вістник. – 1918. – 16 травня.
11. Савченко В. Атаманы казачьего войска. – М.: Яуза, Эксмо, 2006. – 416 с.
12. Державний вістник. – 1918. – 8 серпня.
13. Известія. – 1918. – 21 серпня.
14. Ростовець М. Скоропадський і Скоропадчуки. – Канада: "Новий шлях", 1938. – 42 с.
15. Державний вістник. – 1918. – 8 вересня.
16. Державний вістник. – 1918. – 5 червня.
17. Державний вістник. – 1918. – 20 серпня.
18. Солуха П. Договір з Москвою проти гетьмана Павла Скоропадського. – США, 1973. – 381 с.

Лисакова Т. В., НУ "ОЮА"

ПРАВОВЕ ПОЛОЖЕННЯ НАРОДНИХ ЗАСІДАТЕЛІВ НАРОДНИХ СУДІВ УРСР В 50-х РОКАХ ХХ ст.

В статье рассматривается вопрос правового положения народных заседателей в УССР в 50-е годы ХХ ст. Особое внимание уделяется порядку избрания, составу, основным правам и обязанностям народных заседателей в соответствии с законодательством в данный период.

In this article an author examines a question about legal position of folk assessors in Ukraine in 50 years of XX century. The special attention is spared the order of electing, composition, basic rights and duties of folk assessors in accordance with a legislation in this period.

З розвитком української державності в післявоєнний період розширювалася участь народу в здійсненні правосуддя. Змінювався порядок обрання та кількість залучених мас до здійснення правосуддя. У виборах народних судів, які відбулися в післявоєнні роки (в 1948 – 1949 рр., 1951, 1954 та 1957 рр.) кожен раз обиралося по Радянському Союзу більше ніж півмільйону народних засідателів – представників заводів, фабрик, колгоспів, установ, суспільних організацій та військових частин. В зв'язку з прийняттям Верховною Радою СРСР "Основ законодавства про судострій Союзу РСР, союзних та автономних республік" 25 грудня 1958 року, Верховна Рада УРСР 30 червня 1960 року прийняла Закон про судострій УРСР, за яким встановлювався новий порядок виборів народних засідателів. Згідно прийнятого законодавства, народним

засідателем міг бути обраним кожен громадянин СРСР, який володів виборчим правом та досяг до моменту виборів 25 років.

За попереднім законодавством для кандидатів в народні засідателі встановлювався мінімальний вік 23 роки. В законі 1958 року враховувався характер судової діяльності, за якою особа, яка вирішувала долю іншої, повинна була мати великий життєвий досвід. Тому вік для кандидатів у народні засідателі був збільшений до 25 років [2; с. 6].

Порядок проведення виборів народних засідателів народних судів визначався Положенням, яке стверджувалося Президією Верховної Ради Республіки. Вибори народних засідателів організувалися виконавчими комітетами районних, міських Рад депутатів трудящих. До їх повноважень відносилося: визначення результатів виборів народних засідателів по району, місту, складання списків обраних засідателів, видача їм посвідчень, спостереження на відповідній території за виконанням Положення про вибори, розгляд заяв та скарг на невідповідне проведення виборів. Загальні збори виборців по виборам народних засідателів скликалися суспільними організаціями: комуністичними партійними організаціями, профспілками, кооперативами, організаціями молоді. Висунення кандидатів у народні засідателі відбувалося на загальних зборах виборців, де кожен мав право висувати чи відводити будь-якого з кандидатів та виступати з їх характеристикою. Після всебічного обговорення відбувалося голосування. Голосування проводилося відкрито, по кожній кандидатурі окремо. В ньому приймали участь тільки особи, які досягли на момент виборів 18 років. Обраними до складу народних засідателів районного (міського) народного суду вважалися тільки кандидати, які отримали найбільшу кількість голосів, але не менше половини голосів виборців, які брали участь в загальних зборах. Результати голосування заносилися до протоколу загальних зборів виборців, який підписувався всім складом президії зборів. Кількість народних засідателів для кожного районного (міського) народного суду встановлювався виконавчим комітетом обласної (міської) Ради депутатів трудящих за поданням голови відповідного обласного (міського) суду.

У закон про судоустрій 1958 року були внесені зміни стосовно порядку обрання народних засідателів у порівнянні із законом, що діяв у 1938 році. За законом про судоустрій 1938 року народні засідателі народних судів обиралися всіма громадянами на таємному голосуванні, до виборчого бюлетеня було включено 50-75 кандидатів,

що не дозволяло виборцям в повній мірі вивчити кожного з них. Основи законодавства про судоустрій, прийняті у грудні 1958 року, встановлювали, що народні засідателі районних (міських) народних судів обираються на загальних зборах трудящих, службовців, селян за місцем їх роботи або проживання, військовими – по воїнським частинам. Таким чином, висунення та обрання у склад народних засідателів на загальних зборах найкращих працівників сприяло подальшому укріпленню складу народних засідателів та підвищенню авторитету народного суду.

З метою залучення більшої кількості громадян до відправлення правосуддя термін повноважень народних засідателів змінився від трьох до двох років. Таким чином народні засідателі обиралися кожні два роки, що дозволило збільшити кількість громадян у якості засідателів у півтора рази.

Народні засідателі обласних, окружних судів обиралися відповідно обласними, окружними Радами депутатів трудящих шляхом відкритого голосування за поданням голови відповідного суду строком на 5 років. Народні засідателі Верховного суду УРСР обиралися Верховною Радою УРСР відкритим голосуванням строком на 5 років.

За соціальним положенням до складу народних засідателів входили такі верстви населення: робітники та колгоспники (більше половини), безпосередньо зайняті у виробництві та в сільському господарстві, інженери, агрономи, наукові працівники, лікарі, вчителі, службовці, військові, домогосподарки, пенсіонери та інші. У грудні 1957 року, до складу народних засідателів судів УССР було обрано робітників – 28,6 %, колгоспників – 29,6 %, службовців – 38,2 %, домогосподарок, пенсіонерів та ін. – 3,6 %. Одним з конституційних принципів організації та діяльності радянського суду було ведення судового процесу мовою союзної або автономної республіки. Відповідно до цього принципу до суду обиралися особи, які знали звичай, побут, психологію місцевого населення, які могли вести судовий процес на рідній, для даної території, мові. Таким чином, національний склад народних засідателів в Україні характеризувався наступними показниками: українці – 76 %, росіяни – 20 %, інших національностей – 4 %. Слід зазначити, що в УССР серед народних суддів жінки складали близько 30 %, а серед народних засідателів – 41,6 % [2; с. 8].

В основі діяльності народних засідателів в радянських судах діяв принцип рівності їх прав з постійними суддями. В декреті

Раднаркому про суд № 2 від 7 березня 1918 року, підписаного В. І. Леніним, було встановлено, що Народні Засідателі вирішують питання не тільки про факт злочину, а й міру покарання. В декреті ВЦВК від 30 листопада 1918 року зазначалось, що при розгляді кримінальних або цивільних справ Народні Засідателі на всіх стадіях судового розгляду користуються одноковими правами с постійним Народним Суддею, вирішуючи разом з ним питання про факт злочину, покарання, присудження позовних вимог чи відмови в позові, а також всі питання, які виникають при розгляді справи. Зазначені положення про рівні права народних засідателів і суддів були закріплені і в законодавстві УРСР 1958 року. Так, в Основах законодавства про судоустрій Союзу РСР, союзних та автономних республік зазначалося, що під час виконання своїх обов'язків у суді народні засідателі користуються всіма правами судді. Таким чином, в радянському законодавстві даного періоду чітко відстоювався принцип, за яким народний засідател в радянському суді – це повноправний член суду, який разом з головуючим активно приймає участь у розгляді та вирішенні всіх питань під час судового слідства. Найголовнішим правом та основним обов'язком народних засідателів в радянських судах є відправлення разом із суддями правосуддя, тобто здійснення правового, справедливого суду, заснованого на строгому дотриманні радянської соціалістичної законності. Діяльність народних засідателів у суді повинна мати своїм завданням охорону від посягань суспільного та державного устрою СРСР, соціалістичної системи господарства та соціалістичної власності, політичних, трудових, житлових та інших особистих та майнових прав та інтересів громадян СРСР, гарантованих Конституцією СРСР та конституціями радянських республік, прав та інтересів державних, установ, підприємств, колгоспів, кооперативних організацій, що охороняються законом. Окремо наголошувалося на те, що приймаючи участь у виконанні своїх обов'язків, народний засідател повинен пам'ятати, що завданням радянського суду є не тільки вирішення самої справи. Суд повинен також виявити умови, які сприяли скоєнню злочину та порушенню законів, прийняти усі залежні від нього міри по усуненню цих умов та створення обставин, що не дозволять їм повторитися. Це повинно здійснюватися шляхом подальшого удосконалення всієї судової діяльності на основі посилення зв'язку суду з суспільством [2; с. 16].

За участю народних засідателів розглядалися усі без винятку кримінальні та цивільні справи у всіх судах УРСР, коли вони діяли як суд першої інстанції. Справи розглядалися за участю судді та двох народних засідателів. Крім розгляду справи по суті, народні засідателі разом із суддею вирішували такі питання з цивільних справ: видача дублікату виконавчого листа, подовження терміну для пред'явлення виконавчого листа до стягнення, відстрочка виконання рішення суду та ін. З кримінальних справ судді разом з народними засідателями вирішували матеріали: про відстрочку виконання вироку, про відстрочку сплати штрафу, про заміну штрафу виховними роботами, а також будь-які питання, які виникали при виконанні вироку суду.

Народні засідателі приймали участь у розгляді клопотань про перевід в спеціальні психіатричні лікарні або про звільнення від покарання осіб, які захворіли після винесення вироку душевною хворобою, про перевід до в'язниці на строк більше трьох років осіб, які злісно порушують режим трудової колонії, а також про заміну тюремного ув'язнення позбавленням волі у трудовій колонії особам, які відбули не менше половини строку тюремного ув'язнення, за умови їх належної поведінки. Народні засідателі приймали участь у розгляді клопотань суспільних організацій про дострокове зняття судимості з осіб, які відбули покарання, про зняття судимості з осіб, засуджених до тривалого терміну позбавлення волі, які протягом 8 років не скоїли нового злочину та виправилися.

Народному засідателю, як і судді, міг бути заявлений відвід. З кримінальних справ таке клопотання могло бути заявлено підсудним, його захисником, прокурором, суспільним обвинувачем, суспільним захисником, цивільним позивачем, цивільним відповідачем, а також потерпілим. З цивільних справ – позивачем, відповідачем, а також прокурором, якщо він приймав участь у розгляді справи.

Народні засідателі закликалися до виконання ними своїх обов'язків в суді в порядку черговості не більше як на два тижня на рік, крім випадків коли подовження терміну було викликано необхідністю закінчити розгляд судової справи, розпочатої за їх участю.

Щодо до оплати народними засідателям витрат, пов'язаних з виконанням ними службових обов'язків у суді, законодавство 1958 року передбачало, що за народними засідателями з робітників

та селян на період виконання ними своїх обов'язків у суді зберігається їх заробітна плата. Народним засідателям, які не були робітниками чи службовцями, за період виконання ними обов'язків у суді виплачувалися добові за кожен відпрацьований день за рахунок коштів відповідного суду [4; с. 16].

Таким чином, проведені радянською владою у 50-х роках зміни торкалися вікового цензу народних засідателів, соціального складу, порядку обрання, подовження строку повноважень, розширення їх прав, а також порядку оплати здійснюваних ними повноважень. Однак сенс проведених змін зводився до того, що кількість обраних народних засідателів буде збільшуватися, а участь народу в здійсненні правосуддя активізується.

Література:

1. Анашкин Г. З. Настольная книга народного заседателя. Пособие для слушателей. 3-е изд., перераб. – М.: "Знание", 1980.
2. Анашкин Г. З. Народные заседатели в советском суде. – М.: "Знание", 1960.
3. Голубева Л. М. Участие общественности в осуществлении правосудия. – Фрунзе, 1968.
4. Козлов Ю. Д., Шейнин Х. Б. Народные заседатели – равноправные судьи. – М.: Юридическая литература, 1965.

Шершенькова В. А., НУ "ОЮА"

ОСОБЛИВОСТІ ЗАКОНУ ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВІЙСЬКОВІ ЗЛОЧИНИ 1958 РОКУ

Эта статья посвящена исследованию одного из этапов исторического развития уголовного законодательства Украины о воинских преступлениях в советский период (50-е гг. XX века).

The article devoted research stage of historical development criminal legislation of Ukraine is about soldiery crimes during Soviet period (50th years of the XX century).

В Україні помітно зростає інтерес до вивчення історії держави та права, оскільки це є необхідним як з пізнавального погляду, так і для правильного розуміння історії на новому етапі розвитку нашої держави.

Дослідження історії розвитку кримінального законодавства України про військові злочини, а саме радянського періоду є необхідним.